

# Advies over het ontwerp van het plan- MER en het ontwerp van het Vlaams Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027

Adviesnummer:	<b>INBO.A.4299 (aangevuld advies)</b>
Auteurs:	<b>Myriam Dumortier, Peter Van Gossum &amp; An Vanden Broeck</b>
Contact:	<b>Lode De Beck (<a href="mailto:lode.debeck@inbo.be">lode.debeck@inbo.be</a>)</b>
Kenmerk aanvraag:	<b>e-mail van 14 januari 2022</b>
Geadresseerden:	<b>Departement Landbouw en Visserij T.a.v. Patricia De Clercq Secretaris-generaal Consciencegebouw Koning Albert II-Laan 35, bus 40 1030 Brussel  <a href="mailto:departement@lv.vlaanderen.be">departement@lv.vlaanderen.be</a></b>

Dr. Maurice Hoffmann  
Administrateur-generaal wnd.

**Wijze van citeren:** Dumortier M., Van Gossum Pagina & Vanden Broeck A. (2022). Advies over het ontwerp van het plan-MER en het ontwerp van het Vlaams Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027 (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; nr. INBO.A.4299 (aangevuld advies)). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel

## Aanleiding

---

Op 14 januari 2022 start een openbaar onderzoek over het ontwerp van het plan-MER en het ontwerp van het Vlaams Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Van 14 januari 2022 tot en met 14 maart 2022 kan iedereen het ontwerp plan-MER en het ontwerpplan inkijken op de website van het Departement Landbouw en Visserij<sup>1</sup>. Het INBO werd eerder al geraadpleegd bij de inspraakprocedure in kader van de kennisgeving over het plan-MER (augustus tot september 2021). Hierbij gaf het INBO een advies (Dumortier & Van Gossum, 2021). Op basis van deze raadpleging heeft Team MER de richtlijnen opgesteld voor de opmaak van het plan-MER. In het kader van het openbaar onderzoek dat loopt van 14/01/2022 tot en met 14/03/2022 wordt advies gevraagd over het ontwerpplan-MER en ontwerpprogramma. Na het openbaar onderzoek zullen het Departement Landbouw en Visserij en de aangestelde erkende MER-coördinator (Antea Group) de opmerkingen bundelen en verwerken en overdragen aan Team MER, waarna deze een kwaliteitsbeoordeling zal uitvoeren.

De aanleiding van dit aanvullend advies is de gedelegeerde verordening (EU) 2022/126 van de commissie van 7 december 2021<sup>2</sup> (gepubliceerd op 31/01/2022) tot aanvulling van Verordening (EU) 2021/2115 van het Europees Parlement en de Raad met aanvullende eisen voor bepaalde interventietypes die de lidstaten in het kader van die verordening in hun strategisch GLB-plan voor de periode 2023-2027 uitwerken, alsmede regels voor het aandeel in het kader van norm 1 inzake een goede landbouw- en milieuconditie (GLMC).

Meer specifiek gaat dit aanvullend advies over aanvullende eisen voor bepaalde interventietypes voor plattelandsontwikkeling gespecificeerd onder **Artikel 45; 'Instandhouding, duurzaam gebruik en ontwikkeling van genetische hulpbronnen in land- en bosbouw'**.

## Vraag

---

Aan het INBO wordt advies gevraagd over het ontwerp van het plan-MER en het ontwerp van het Vlaams Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027.

## Toelichting

---

### 1. Algemene opmerkingen

#### 1.1 Strategisch GLB-plan deel 1

- Een strategie kan worden gezien als de uitwerking van een visie. Een strategisch plan beantwoordt dan: wat willen we doen als Vlaamse overheid voor landbouwers en waarom? **Het Vlaams GLB Strategisch Plan 2023-2027 (GLB SP) is moeilijk te evalueren omdat een Vlaamse Langetermijnvisie voor landbouw ontbreekt.** Er wordt in dit plan niet duidelijk gemaakt waar de overheid in 2030 of 2050 wil staan en hoe dit plan hieraan kan bijdragen. In het ontwerp Strategisch Plan wordt in hoofdstuk 1 wel een missie aangegeven: "Vlaanderen streeft naar de ontwikkeling en rechtszekere toekomst voor alle vormen van duurzame land- en tuinbouw, waarbij

---

<sup>1</sup> [www.vlaanderen.be/landbouw/GLB-plan-MER](http://www.vlaanderen.be/landbouw/GLB-plan-MER)

<sup>2</sup> <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0126&from=NL>

ecologische, economische én sociale elementen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn." Deze missie wordt dan vertaald naar zeven statements waar men meer op wil inzetten, meestal zonder verwijzing naar een concreet beleidsdoel. De zeven statements zijn:

- een duurzaam inkomen voor duurzaam werk,
  - de sterkste schakel in onze voedselketen,
  - innovatie en kennis maken grensverleggende ambities waar,
  - met het GLB SP willen we nog meer voor onze omgeving zorgen,
  - landbouw paraat voor klimaatverandering (deze keer wel met een aantal doelen),
  - generatiewissel - start to boer,
  - het platteland beleven en diverse functies verweven.
- De nodenanalyse van de Vlaamse landbouw is interessant, maar roept vragen op. **Even grote noden, zoals inkomensondersteuning, adaptatie aan klimaatverandering, koolstofopbouw en verminderen uitstoot broeikasgassen, zorg voor water en zorg voor bodem, krijgen niet dezelfde ambities als het gaat om doorvertaling naar GLB-interventies.** Het waarom van deze keuze wordt niet toegelicht. We erkennen dat de keuze legitiem kan zijn omdat er reeds heel wat ander Vlaams beleid is dat hieraan bijdraagt. Maar deze samenhang met ander beleid wordt niet beschreven. Deze beschrijving past onder de subtitel "Verantwoording waarom bepaalde noden niet worden aangepakt in het GLB strategisch plan" wanneer die als volgt verruimd wordt: "Verantwoording waarom bepaalde noden minder worden aangepakt als hun prioriteit in het GLB strategisch plan."
- Het beschrijven van de interventies uit niet-GLB-beleid kan gedaan worden bij elke horizontale doelstelling. Dit helpt bij de verantwoording waarom vanuit het GLB SP op een bepaalde doelstelling meer of minder wordt ingezet.
- De analyse van *Horizontale doelstelling*: "Kennisstimulering en –deling; Innovatie en digitalisering in de landbouw en de plattelandsgebieden" is interessant en goed gedaan, maar kijkt enkel naar het heersende landbouwregime, m.a.w. een business as usual benadering. **Er is te weinig aandacht voor de noden, sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen betreffende dit thema voor alternatieve vormen van landbouw, zoals biolandbouw en stadslandbouw.** Dit is ook zo voor andere delen van de analyse. Gezien de ambitieuze doelstellingen van de EU voor biolandbouw lijkt ons dit nodig.
- Bij de evaluatie van de maatregelen is er enkel aandacht voor de positieve effecten van maatregelen voor een gegeven doel. Mogelijke neveneffecten en in bijzonder negatieve neveneffecten worden niet besproken (zie voor voorbeeld bij opmerkingen op Strategisch GLB-plan deel 2).

## 1.2 Strategisch GLB-plan deel 2

- De focus ligt steeds op positieve effecten van maatregelen voor een gegeven doel. **Mogelijke neveneffecten en in het bijzonder de negatieve neveneffecten worden niet besproken.** Bijvoorbeeld, bij mechanische onkruidbestrijding staat vermeld: "heeft een onmiddellijk positief effect op de biodiversiteit van het perceel en zijn omgeving". Uit een recent onderzoek van Rombout *et al.* (2019) blijkt dat er ook negatieve effecten zijn: "Hieruit is gebleken dat mechanische en thermische onkruidbestrijding een beperkt negatief effect hebben op het bodemleven. (Neven) effecten van zowel mechanische als thermische onkruidbestrijding op insecten die op de bodem leven zijn afhankelijk van het moment van toepassing en indirect de hoeveelheid biomassa die achterblijft. De natuurlijke vegetatie in landbouwpercelen

(onkruiden) fungeert als voedselbron dan wel schuilplaats voor insecten die op de bodem leven en door deze natuurlijke vegetatie te bestrijden door thermische of mechanische technieken neemt ook het aantal insecten af. De mate van verstoring van de insectenpopulaties is waarschijnlijk groter bij toepassing van zowel mechanische als thermische onkruidbestrijding onder warmere omstandigheden. Insecten zijn dan reeds actief en benutten op dat moment de vegetatie. Door de vegetatie te bestrijden, worden de insectenpopulaties verstoord. Daarnaast neemt de mate van verstoring toe bij een groter aantal toepassingen van mechanische onkruidbestrijding. Over de mate van verstoring door een verhoogde frequentie van thermische onkruidbestrijding is geen literatuur bekend. Mechanische onkruidbestrijding tijdens het broedseizoen is daarnaast destructief voor broedsel. Onderzoek naar de (neven)effecten van thermische onkruidbestrijding op jong broedsel en nestelende vogels zijn in deze literatuurstudie niet gevonden." Hier is dus geen sprake van een positief effect op de biodiversiteit, wel van een verminderd negatief effect in vergelijking met het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Daardoor blijft de maatregel zinvol, maar de meerwaarde is bescheidener dan wordt voorgesteld.

- Aan de geplande verbetering van de bodembiota is geen resultaatindicator gekoppeld. Er kan dus niet worden nagegaan of maatregelen zoals ecologisch beheerd grasland hieraan bijdragen. Het klopt dat er momenteel geen monitoring is van ondergrondse biodiversiteit in het landbouwgebied. Dit is evenwel geen argument om geen indicator te definiëren. Er zouden middelen kunnen worden vrijgemaakt uit de technische bijstand om indicatoren te definiëren en op te volgen. Door de opstart van het C-mon meetnet in landbouwgebieden is er een goede opportuniteit om dit tegen een zo laag mogelijke kost te realiseren. **Ook meer algemeen zouden er binnen de technische bijstand middelen moeten worden vrijgemaakt om de impact op biodiversiteit op te volgen.**
- Bij beheerovereenkomsten wordt de vergoeding berekend op basis van het opbrengstverlies en de vermeden kosten. **In welke mate werden de huidige zeer volatiele en hoge energieprijzen in rekening gebracht?** Deze werken immers door in de prijs van kunstmeststoffen (het Haber Bosch-proces is nu eenmaal zeer energie-intensief). Het zou weleens kunnen dat het verminderen van het gebruik van kunstmest zeer positief uitvalt voor de landbouwer.
- **De mate waarin het berekend bedrag in een steunbedrag wordt omgezet varieert zeer sterk.** Soms is dat 100 %, regelmatig ook veel lager. Hier ontbreekt een verantwoording van de keuze om met sterk verschillende percentages te werken.
- In het GLB-plan is er niets terug te vinden over maatregelen ter instandhouding, duurzaam gebruik en ontwikkeling van **genetische hulpbronnen in de bosbouw**. Er zijn geen gerichte acties opgenomen ter bevordering van de instandhouding van **door genetische erosie<sup>3</sup> bedreigde autochtone populaties van inheemse boom- en struiksoorten**. Acties ontbreken rond *in situ* en *ex situ* behoud, de inventaris en genetische karakterisering, het opstellen van databanken, de verzameling en het stimuleren van duurzaam gebruik van genetische hulpbronnen in de bosbouw. Er **ontbreken ook acties ter bevordering van uitwisseling van informatie** tussen de bevoegde organisaties van lidstaten rond de verzameling en gebruik van genetische hulpbronnen in de bosbouw binnen de Unie. **Acties rond voorlichting, verspreiding, opleiding, adviesverlening en opstelling van technische rapporten waarbij niet-gouvernementele organisaties en andere**

---

<sup>3</sup> Verlies van genetische variatie in een populatie door afname van de populatie-omvang. Bij voortdurend verlies van genetische variatie is er geen mogelijkheid meer voor het organisme om zich aan te passen aan nieuwe omgevingsfactoren.

**belanghebbenden betrokken zijn, ontbreken** eveneens in het GLB-plan. Nochtans is de nood groot aan dergelijke acties.

Het Vlaamse beleid zet sterk in op meer bos in Vlaanderen. Daarenboven zijn er bijkomende grote ambities rond de aanleg van landschappelijke beplantingen.

Er stelt zich momenteel een **groot probleem naar voldoende beschikbaarheid van geschikt bosplantsoen** voor bosuitbreiding, kleine landschapselementen zoals houtkanten en boslandbouwprojecten. Het aanbod kan de vraag niet volgen. Dit probleem stelt zich eveneens in onze buurlanden. De vraag naar bosplantsoen van inheemse soorten zal in de toekomst verder toenemen. Er is nood aan **uitbreiding van zaadtuinen, zowel kwantitatief als kwalitatief**, en ander bosbouwkundig uitgangsmateriaal (vb. stekken) van inheemse boom- en struiksoorten zodat het uitgangsmateriaal voor de opkweek van geschikt bosplantsoen groter wordt. Er is ook nood aan een **visie omtrent hoe die zaadtuinen in de toekomst kunnen bestendig worden**. Tevens is er **nood aan een tool (databank of webapplicatie) die het gebruik van genetische herkomsten in de bosbouw registreert en de traceerbaarheid van plantmateriaal** mogelijk maakt, zodat hier kennis kan opgebouwd worden in het kader van de geschiktheid van genetische herkomsten van inheemse boom- en struiksoorten in een veranderend klimaat. Acties die de publiek-private samenwerking stimuleren kunnen bijdragen tot de realisatie van deze noden.

- In Europa wordt 58 procent van de inheemse boomsoorten in het wild met uitsterven bedreigd (BGCI, 2021). Een groot deel van onze inheemse boom- en struiksoorten zijn bedreigd door **genetische erosie**; de autochtone populaties zijn heel sterk in aantal en omvang gedaald **waardoor de vitaliteit van de populaties en het voortbestaan van inheemse soorten in het gedrang komt**. Vitale populaties zijn echter cruciaal in het kader van de verwachte klimaatsverandering. Acties rond **monitoring, instandhouding** (in situ en ex situ) **en uitbreiding van de genetische diversiteit van deze soorten zijn urgent**. Er is ook nood aan **kennisopbouw** bij alle betrokken partijen **over de geschiktheid en juiste toepassing van plantmateriaal en genenbronnen en de optimalisatie van de plantsoenenketen**. Deze kennisopbouw en verspreiding van de opgebouwde kennis in technische rapporten is noodzakelijk voor een succesvolle realisatie van de Vlaamse bosuitbreidingsplannen en de ontwikkeling van klimaatrobuuste bossen en houtkanten.

### 1.3 Bijlage 2B. Omgevingsanalyse

- De omgevingsanalyse is beschrijvend. **Een verklarend luik “welke indirecte drijvende krachten liggen aan de basis van de huidige toestand?” staat deels tussen de lijnen van het beschrijvend gedeelte maar is zeer onvolledig**. Dit verklarend luik is belangrijk om te weten waar het beleid met welke instrumenten het best ingrijpt (de interventiepunten) om het gewenste doel te bereiken.
- De omgevingsanalyse beschrijft in hoofdzaak studies of bespreekt indicatoren. Het beleid komt in deze bespreking deels aan bod. Maar **een echte beschrijving van de beleidscontext die een invloed op de landbouwbedrijfsvoering uitoefent, ontbreekt**. Bijvoorbeeld, het stroomgebiedbeheerplan van de Schelde en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen worden nauwelijks besproken. Een dergelijke beschrijving is wel nodig om later de GLB-interventies in hun context te plaatsen.
- Bij het luik rond biodiversiteit is er **geen aandacht voor de impact van het landbouw- en voedselsysteem op de wereldwijde biodiversiteit**. Nochtans kan in het Natuurrapport 2020 hierover voldoende informatie over gevonden worden.

## 1.4 Plan MER Strategisch GLB-plan

- Het is aangewezen om niet enkel naar de effecten van de specifieke maatregelen te kijken. **Ook het effect van het geheel van maatregelen moet worden bekeken, inclusief de interacties tussen de maatregelen.** We adviseren om na te gaan of het geheel van deze maatregelen het verlies van biodiversiteit in het landbouwgebied kan stoppen en of men de biodiversiteit door dat geheel van maatregelen kan laten herstellen. We adviseren tevens om na te gaan of deze maatregelen ook de negatieve impact van landbouw op biodiversiteit buiten het landbouwgebied kunnen stoppen (natuurgebieden, zelfs buiten onze landsgrenzen). Onder meer via veevoederimport heeft ons landbouwsysteem immers negatieve impact op ecosystemen elders in de wereld (bv. vernietiging van de Cerrado-boomsavanne in Brazilië voor sojaproductie).
- De beschrijving van de potentiële effecten op biodiversiteit in het ontwerp MER is oppervlakkig en onnauwkeurig. **De voorspelde positieve impact van de maatregelen op biodiversiteit wordt dikwijls overschat** (bv. meerjarig grasland is niet a priori biologisch waardevol). We adviseren om bij zo'n analyse het expliciete verband te leggen met de omvang van de problemen (toestand weide- en akkervogels, graslandvlinders, bestuivers, bodembiodiversiteit, historisch permanent grasland, etc.) en het gewenste bereik van maatregelen om die te remediëren. Het is hierbij aangewezen om na te gaan in welke mate de omvang van de vereiste maatregelen en de vooropgestelde budgetten in een juiste verhouding staan.
- Passende beoordeling (concluderende paragraaf): **voorgaande analyse laat niet toe om te concluderen dat "Algemeen kan geconcludeerd worden dat het voorgenomen GLB-plan niet zal zorgen voor een betekenisvol negatieve impact op Natura 2000-gebied en VEN-gebied en op z'n minst verdere achteruitgang t.g.v. de milieu-impact van landbouwactiviteiten zal beperken."** Eerst en vooral kunnen de effecten op Natura 2000 en VEN niet samen behandeld worden. In VEN zijn de regels strenger dan in SBZ. In VEN geldt geen schadedrempel, of de schade niet betekenisvol is, is daarom irrelevant. Om de omvang van de negatieve impact op Natura 2000 te kunnen beoordelen, dient nagegaan te worden of de inspanningen van het landbouwbeleid (waarvan het GLB een onderdeel is, naast PAS, MAP, luchtkwaliteitsplan, stroomgebiedbeheerplan, enz.) de milieudrukken vanuit de landbouw voldoende verlagen om beneden bepaalde kritische drempels te komen. Het gaat hierbij o.a. om kritische atmosferische stikstofdepositiewaarden en om milieukwaliteitsnormen voor nitraat, fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater en - grondwater. Als de waarde erboven blijft, zal de achteruitgang van de biodiversiteit zich nog verder doorzetten. Het is dus onvoldoende dat het plan aantoont dat de milieudrukken verlagen. Maar het strategisch GLB-plan geeft onvoldoende info om dit te doen. Dit komt omdat er een langetermijnvisie, een beleidsbespreking in de omgevingsanalyse, een verantwoording waarom het GLB SP meer inzet op bepaalde noden, ondanks dat hun ambitieniveau dezelfde is, en een bespreking van positieve en negatieve neveneffecten ontbreken. Wat wel zeker is, is dat het vroegere GLB SP in de vroegere beleidscontext onvoldoende was om de milieudrukken beneden de kritische drempels te krijgen (zie bespreking milieudrukken in omgevingsanalyse). De kwantitatieve berekeningen tonen aan dat het voorgestelde GLB SP de milieudrukken meer vermindert dan het verderzetten van het vroegere GLB SP. Het gaat hierbij om een procentueel bescheiden vermindering. Om onder de kritische drempels te komen, zou op de genomen maatregelen van ander landbouw- en omgevingsbeleid kunnen worden gerekend. Gegeven de scenarioanalyse van de stroomgebiedbeheerplannen, waarbij zelfs het maximaal scenario onvoldoende is om een goede oppervlaktewatertoestand te bereiken, lijkt dit ons weinig realistisch.

## 2. Specifieke opmerkingen

### 2.1 Strategisch GLB-plan deel 1

- Op verschillende plaatsen in het document wordt de vraag gesteld of er een GLB-bijdrage aan het LIFE-programma gepland is. Het antwoord is altijd "neen". Een GLB-bijdrage aan het LIFE-programma lijkt ons gewenst. Landbouw oefent een negatieve druk uit op de natuur en het is daarom niet meer dan normaal dat landbouwmiddelen worden ingezet om deze negatieve druk te compenseren.
- Pagina 23: "Zero residu en het nulgebruik van gewasbeschermingsmiddelen kan als alternatief voor bio gezien worden als we erin slagen om dit vanuit het onderzoek technisch en economisch haalbaar te maken." Biolandbouw is veel meer dan het afzien van gewasbeschermingsmiddelen. Het gaat om zorg dragen voor bodem, biodiversiteit en landschap, zodat onder meer gewasbeschermingsmiddelen niet langer nodig zijn.
- Op pagina 29: "opportuniteiten voor de Vlaamse landbouw om actiever te worden op de exportmarkten": dit is precies wat onze landbouwers zo kwetsbaar maakt. Dit wordt erkend bij de bedreigingen, maar er wordt verder niet op ingegaan. **Kan grondiger worden ingegaan op de risico's voor de Vlaamse landbouwer van het produceren voor de wereldmarkt?** Risico's zijn misschien wel eigen aan de sector, maar het niveau van risico's op de wereldmarkt is dat niet. Het GLB SP mag landbouwers niet langer aanzetten om zich op zeer risicovolle paden te begeven. Ook dit is een gevolg van het gebrek aan visie voor de sector.
- Pagina 34-35: bij de Vlaamse noden inzake risicobeheer ontbreekt het veerkrachtiger maken van het landbouwecosysteem tegen weers- en klimaatextremen (bv. bodemzorg, boslandbouw, natuurlijke structuren). **Kan grondiger worden ingegaan op de voordelen van het veerkrachtiger maken van het landbouwecosysteem tegen weers- en klimaatextremen (bv. bodemzorg, boslandbouw, natuurlijke structuren)?**
- Pagina 38: bij "Het concurrentievermogen en de marktgerichtheid vergroten, onder meer door te focussen op onderzoek, technologie en digitalisering" ligt de focus op het heersende landbouwregime. In dit luik wordt het ondersteunen van nieuwe verdienmodellen vermeld. Bio wordt hierbij niet direct als een nieuw verdienmodel beschouwd omdat het volgens het Strategisch GLB-plan slechts indirect bijdraagt aan de nood. De ecoregeling 'verderzetten bio' is een 'payment for ecosystem services' die bio meer levert en is in feite een onderdeel van bio zolang de markt deze ecosysteemdiensten niet vergoed.
- Pagina 39: extra bedreiging: Doorgedreven technologische ontwikkelingen brengen de landbouwer in een nog kwetsbaardere positie. Hij wordt ook afhankelijk van technologische bedrijven. **Kan grondiger worden ingegaan op de risico's voor de Vlaamse landbouwer van het inzetten op doorgedreven technologische ontwikkelingen?** Ook hier mag het GLB SP die landbouwer niet in een nog kwetsbaarder positie brengen. In algemene termen ziet deze analyse onzes inziens te veel heil in technologische oplossingen en te weinig in agro-ecologische praktijken, zoals bodemzorg, boslandbouw, natuurlijke structuren (beter samenwerken met de natuur).
- Pagina 48: bij de noden rond klimaatadaptatie ontbreekt de nood aan het veerkrachtiger maken van grondgebonden landbouw tegen klimaatverandering door bodembeheer (o.a. verhogen organisch materiaal) en natuurgebaseerde oplossingen (bv. intercropping, maisklimboon, meerjarige teelten, agroforestry, biolandbouw, enz.). Bij de bespreking van de GLB-interventies komt deze nood wel tot uiting.

- Pagina 59: bij “SpD. e: Duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht bevorderen” is het afzetten van mest geen bedreiging. Het mestoverschot is een gevolg van een onhoudbaar landbouwmodel waarbij veevoeder onder de vorm van soja wordt ingevoerd en vlees wordt uitgevoerd. De uitdaging is hoe de nutriëntenkringloop (stikstof, fosfor) hersteld kan worden. Dit kan bijvoorbeeld door minder invoer (dus meer bedrijfseigen eiwitten in functie van een meer grondgebonden veehouderij).
- Pagina 68: **de streefwaarden bij een aantal resultaatindicatoren ligt bijzonder laag. Het is zeer onwaarschijnlijk dat we zo de Europese doelen uit onder meer de Farm to Fork strategie kunnen halen.** Bijvoorbeeld: verbetering en bescherming bodem (18,5 % van landbouwareaal), bescherming waterkwaliteit (16,4 %), duurzaam nutriëntenbeheer (21,3 %), duurzaam en verminderd gebruik van pesticiden (5,4 %, terwijl Europa het gebruik wil halveren), ontwikkeling van biolandbouw (1,77 %, nu 1,4 %, terwijl de Europese doelstelling 25 % bedraagt). Deze streefwaarden moeten hoger.
- Pagina 72: bij “SpD. f: Bijdrage tot de bescherming van biodiversiteit, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen” zijn strengere normen (MAP/PAS, gewasbescherming, waterkwantiteit en – kwaliteit, dierenwelzijn) geen bedreiging voor dit doel. Deze normen zijn noodzakelijk om de biodiversiteitsdoelen te bereiken.
- Pagina 72: bij “SpD. f: Bijdrage tot de bescherming van biodiversiteit, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen” ontbreekt bij de noden de zorg voor bodem. Een belangrijk deel van de biodiversiteit (bodembiodiversiteit) en ecosysteemdiensten zit ondergronds.
- Pagina 72-82: bij “SpD. f: Bijdrage tot de bescherming van biodiversiteit, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen” gaat veel te weinig aandacht naar het versterken van ecosysteemdiensten. Dit is een belangrijk concept voor de verduurzaming van de landbouw en dient beter te worden geïntegreerd in deze tekst.
- Pagina 79: ook hier zijn de streefwaarden zeer beperkt, bv. met biodiversiteit verband houdende investeringen (2,3 % van de landbouwbedrijven, behoud van landschapselementen (0,03 % van het landbouwareaal)).
- Pagina 114: bij klimaat VLIF innovatieve investeringen: “de zoektocht naar emissiearme stalsystemen die naast ammoniakemissies ook emissies van broeikasgassen reduceren zal de komende jaren nog toenemen”. Dit gaat niet op voor alle broeikasgassen. Bv. biologische luchtwassers als ammoniak reducerende maatregel bij een emissiearme stal, zorgt voor een verhoging van de lachgas<sup>4</sup>uitstoot (De Vries & Melse, 2017). De investering in emissiearme stallen leidt dikwijls tot een verdere vergroting van de stallen om de investering rendabel te houden. Dit maakt de landbouwer kwetsbaar. Bovendien blijft het resultaat van die investeringen dikwijls beneden de beloften (Renson, 2022).
- Pagina 116 PAS: er wordt aangegeven dat slechts twee GLB-interventies bijdragen aan de vermindering van stikstofdepositie: “ecoregeling precisielandbouw” en “VLIF productieve investeringen - ammoniakemissie arme systemen”. Dit lijkt ons niet correct. Dragen maatregelen zoals vlinderbloemigen (minder stikstof via mest), biolandbouw (geen kunstmest) of maatregelen die de bodem verbeteren (meer C

---

<sup>4</sup> Lachgas (N<sub>2</sub>O) heeft een veel groter effect als broeikasgas dan bv. CO<sub>2</sub>



betekent ook dat bodem meer N kan vasthouden) niet bij aan de vermindering van uitstoot?

- Pagina 128: GLMC 4: In verband met de bufferstroken vragen we om na te gaan wat de impact zou zijn om ook voor gewasbestrijdingsmiddelen een minimum breedte van vijf meter aan te houden, net zoals voor bemesting. Bovendien, waarom wordt hier niet voor zes meter gekozen, zoals voor openbare diensten geldt?
- Pagina 140: de definitie van een "actieve landbouwer" ligt nog niet vast, "De criteria worden verder uitgewerkt in de regelgeving". **Het is heel moeilijk om de effecten van het GLB SP correct in te schatten als niet volledig vastligt wie in aanmerking komt voor GLB-steun.**
- Pagina 148: 4.3. technische bijstand. De monitoring van de biodiversiteit in het agrarisch gebied, zowel voor toestand en trend als effectiviteit als de door landbouwactiviteit veroorzaakte drukken, is zeer beperkt. Binnen de omschrijving van de technische bijstand wordt monitoring en evaluatie benadrukt, bestaat de mogelijkheid om personeel aan te werven voor deze monitoring alsook de aankoop voor goederen en diensten. **We stellen voor om binnen het Vlaams Strategisch GLB-plan middelen te voorzien voor een meetnet biodiversiteit in het agrarisch gebied, zodat de impact van het GLB SP op de biodiversiteit beter kan worden opgevolgd.** Bij de begunstigden van technische bijstand zou het goed zijn om die te verruimen naar de Vlaamse wetenschappelijke instellingen, aangezien zij kennis en ervaring hebben omtrent monitoring.
- Pagina 190: het platform voor landbouwonderzoek is verruimd naar het platform voor landbouw- en voedselonderzoek. Het INBO is ook vast lid in dit platform.

## 2.2 Strategisch GLB-plan deel 2

- Pagina 8: het basisinkomensbedrag ligt in kalenderjaar 2027 aanzienlijk hoger. Vanwaar deze keuze om dit basisinkomensbedrag jaarlijks wat te laten **variëren**? Het gaat om 192, 190, 190, 188 en 213. Terwijl de conditionaliteiten dezelfde blijven over de volledige periode.
- Pagina 13: aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid: **Waarom wordt de herverdelende inkomenssteun niet toegekend aan landbouwers met minder dan 10 ha?** Deze categorie bevat misschien wel relatief veel oudere landbouwers, maar bevat ook jongere landbouwers, waaronder heel wat biolandbouwers. Kunnen precieze cijfers worden gegeven over het aantal kleine biolandbouwers die zo deze extra steun mislopen? **Kleine biolandbouwers dragen meer dan vele andere landbouwers bij aan duurzaamheid en verdienen deze aanvullende steun dan ook meer dan die andere landbouwers.**
- Pagina 15: dezelfde vraag voor de aanvullende herverdelende inkomenssteun. Hier gaat het om 95, 94, 94, 93 en 106.
- Pagina 20: dezelfde vraag voor de aanvullende steun voor de jonge landbouwer. Hier gaat het om 200, 197, 201, 198 en 229.
- Pagina 24: gekoppelde inkomenssteun. Distelbestrijding door gewasbeschermingsmiddelen in een extensief beheerd grasland is niet gepast. **We dringen aan om deze uitzondering op het verbod op gewasbeschermingsmiddelen op extensief beheerd grasland voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel te schrappen.** De bestrijding van akkerdistels kan gemakkelijk mechanisch gebeuren.

- Pagina 27: dezelfde vraag voor de aanvullende steun voor de gekoppelde steun. Hier gaat het om 165, 163, 163, 161 en 183.
- Pagina 45: zal er genoeg compost beschikbaar zijn indien landbouwers deze maatregel op grote schaal toepassen? Bovendien, hoe zinvol is een eenjarige ecoregeling voor de verhoging van het koolstofgehalte? Waarom valt dit niet onder de agro-milieu-klimaatmaatregelen?
- Pagina 53: ecoteelten bij specifieke doelstelling (d): de import van soja leidt niet alleen tot ontbossing, maar tot de vernietiging van andere ecosystemen, zoals de Cerrado boomsavannes in Brazilië.
- Pagina 66: **waarom wordt de steun aan biologische landbouw beperkt tot 20 ha?**
- Pagina 74: samenstelling bloemenmengsel: gelieve bij de uitwerking van de samenstelling rekening te houden met het gebruik van cultuurvariëteiten van wilde planten. Natuurrapport 2020: "Bij de aanleg van bloemrijke akkerranden voor wildsoorten, akkervogels, bijen en natuurlijke plaagbestrijders worden veelvuldig bloemzaadmengsels gebruikt (Adriaens *et al.*, 2020). Dat kan leiden tot het verdwijnen van lokale soorten zoals de korenbloem (Adriaens *et al.*, 2020). De ingezaaide korenbloemen zijn meestal van een ander genotype dan de lokale korenbloemen; soms zijn het cultuurvariëteiten met een afwijkende bloemkleur of -vorm. Doordat die afwijkende genotypes jaarlijks massaal worden ingezaaid, kunnen de lokale korenbloemen genetisch niet concurreren en achteruitgaan. Uiteindelijk kan de genetische eigenheid van de lokale populatie opgaan in de genetische eigenheid van de andere, gebiedsvreemde populatie (genetic swamping). De eigenheid van de lokale populaties gaat dan verloren, inclusief de kenmerken die ervoor zorgen dat de soort zich goed kan aanpassen aan de lokale en regionale omstandigheden (Mergeay, 2012; Mergeay & Adriaens, 2013)"
- Pagina 122: operationeel programma groenten en fruit - technische bijstand: er wordt hier geen melding gemaakt van monitoring en evaluatie. Gezien de sterke aandacht naar het verminderen van gewasbeschermingsmiddelen door geïntegreerd pest management en biologisch landbouw lijkt het ons wel **aangewezen om monitoring naar functionele agrobiodiversiteit (natuurlijke beheersing van plagen en ziekten en bestuivers) toe te voegen.**
- Pagina 134: bijenprogramma, blz. 144 technische bijstand bijenteelt, blz. 148 toegepast onderzoek bijenteelt en blz. 152 bestrijden vijanden en ziekten bijenteelt: de maatregelen focussen op de (niet inheemse) honingbij. Het klopt dat de bestuivende dienst door de honingbij hierdoor verbetert, maar dit kan niet a priori gelijkgesteld worden met een gunstige maatregel voor de biodiversiteit. **Er dient en vooral ook aandacht te worden besteed aan wilde bestuivers, in aansluiting op het Vlaams Actieplan Wilde Bestuivers dat momenteel in ontwikkeling is.**
- Pagina 178: de subsidie voor omschakeling naar biolandbouw is begrijpelijk veel hoger dan de subsidie voor voortzetting van biolandbouw. Tijdens deze periode moeten deze landbouwers immers de inspanningen doen om biologisch te telen (die niet altijd meteen even goed lukken), terwijl ze nog niet van de baten genieten (betere prijs). Het verschil in subsidie is echter zeer groot: 390-1700 euro/ha versus 100 à 200 euro/ha. **Hoe kan worden vermeden dat landbouwers tijdelijk overschakelen naar bio omwille van de aantrekkelijke vergoeding (of bv. op het eind van hun loopbaan nog rap even omschakelen naar een gemakkelijke bio-groenteteelt omwille van die vergoeding)? Het lijkt ons aangewezen om de voorwaarde op**

**te leggen dat na de omschakeling de biolandbouw een minimaal aantal jaren wordt voortgezet (bv. minstens 10 jaar).**

- Pagina 182: meerjarige bloemenmengsel - zaaimengsel: gelieve bij de uitwerking van de samenstelling rekening te houden met het gebruik van cultuurvariëteiten van wilde planten.
- Pagina 323: innovatieve investeringen op landbouwbedrijf. In het beschrijvend gedeelte wordt er vermeld dat er indirect (via vermindering ammoniakemissie) wordt bijgedragen aan het biodiversiteitsdoel. Volgens ons dragen investeringen m.b.t. gereduceerde bodembewerking/directe inzaai ook **direct** bij door het vermijden van impact op de herstellende bodem en dus het vermijden van impact op het herstel van de bodembiodiversiteit. De impact van de investeringen is vooral beoordeeld uit oogpunt van moderne landbouw en niet vanuit alternatieve landbouwmethodes zoals biolandbouw of agro-ecologische landbouw.

### 2.3 Bijlage 2B. Omgevingsanalyse

- Er wordt enkel gesproken van verpaarding, terwijl de toename aan andere hobbydieren zoals bv. alpaca's een meer recent probleem is die bijkomende druk zet op de schaarse landbouwgronden.
- 4.2.1.1. niet energetische emissies: zijn er geen maatregelen die inspelen op vermindering van lachgas?
- Pagina 82: ecokwadraat bestaat niet meer en heet nu Boerennatuur. Dit is zo sinds 1 juli 2020.
- 4.4.7 Natura2000-netwerk. De soorten en habitat van de habitatrictlijn worden besproken, de vogels van Europees belang (26 soorten) en overwinterende watervogels van Europees belang (19 soorten) ontbreken.

### 2.4 Plan MER Strategisch GLB-plan

- Pagina 9: naast EU Farm to Fork strategie ook de EU Biodiversiteitsstrategie vermelden. Deze bevat ook voor de landbouw relevante doelstellingen, zoals de doelstelling dat minstens 10 % van het landbouwareaal uit landschapselementen met grote diversiteit moet bestaan.
- Pagina 15: GLMC 4: in verband met de bufferstroken vragen we om na te gaan wat de impact zou zijn om ook voor gewasbestrijdingsmiddelen een minimum breedte van vijf meter aan te houden, net zoals voor bemesting.
- Pagina 27: aanvullende herverdelende inkomenssteun: Waarom wordt deze steun niet toegekend aan landbouwers met minder dan 10 ha? Deze categorie bevat misschien wel relatief veel oudere landbouwers, maar bevat ook jongere landbouwers, waaronder heel wat biolandbouwers. Deze kleine biolandbouwers dragen meer dan vele andere landbouwers bij aan duurzaamheid en verdienen deze aanvullende steun dan ook meer dan vele andere landbouwers.
- Pagina 58: de EU Biodiversiteitsstrategie is geen aanvulling op de strategie "Van boer tot bord", maar is er complementair mee.
- Pagina 79: specifieke aandachtspunten: Biodiversiteit: Het is aangewezen om ook de algemene impact van landbouw op natuur te bekijken (impact op de biodiversiteit in het landbouwgebied, impact op natuurgebieden, impact op biodiversiteit elders in de wereld, buiten de eigen landsgrenzen) en niet alleen de impact van de gesteunde activiteiten. **We adviseren om de impact van de gesteunde activiteiten te**

**situëren ten opzichte van de specifieke impact van landbouw op biodiversiteit (grijpen de maatregelen voldoende in op de specifieke landbouwkundige oorzaak van een bepaalde impact op biodiversiteit en gaan de maatregelen aldus voldoende ver om het verlies van biodiversiteit te stoppen en vooral ook de biodiversiteit te herstellen en voldoende kansen te bieden?).** Een voorbeeld hiervan zijn de maatregelen rond grasland. Zonder bijkomende specifieke voorwaarden rond bemesting, beheer en gebruik van gewasbescherming zijn deze maatregelen onvoldoende om een antwoord bieden op het biodiversiteitsverlies.

- Pagina 79-80: gewestgrensoverschrijdende effecten: Er wordt gesteld dat er nauwelijks gewestgrensoverschrijdende effecten zijn van het GLB SP. Pagina Die zijn er nochtans wel.
  - Het verminderen van ammoniak en stikstofoxiden heeft grensoverschrijdende positieve effecten. De achtergronddepositie vermindert en de kans op het overschrijden van de kritische lasten of de kritische depositiewaarden in de natuur in de aangrenzende gewesten en landen vermindert. Hoeveel van het probleem wordt opgelost dankzij het GLB SP, of slaagt het GLB SP erin dit probleem op te lossen? Vlaanderen heeft hierbij een belangrijke verantwoordelijkheid omdat de stikstofexport beduidend groter is dan de stikstofimport (Schneiders *et al.*, 2020).
  - Maatregelen m.b.t. waterbeheer (bv. overstromingsgebieden) waardoor het overstromingsrisico stroomafwaarts vermindert, zorgen ook voor positieve grensoverschrijdende effecten. Dit geldt zowel voor Vlaanderen t.o.v. buitenland/Wallonië als omgekeerd.
- Pagina 80: **alternatieve beleidsscenario's: Een relevanter alternatief beleidsscenario is het scenario waarbij alle EU doelen worden bereikt, hoeveel extra inspanningen moeten daarvoor worden geleverd?** Over welke hefboomen beschikt het GLB SP om deze tijdig te bereiken? Eigenlijk is dat niet eens een alternatief scenario, het is het beleid dat moet uitgevoerd worden.
- Pagina 119: biolandbouw: niet "minder intensief" (kan best wel intensief zijn), maar "minder intrusief" (minder ecologisch verstorend)
- Pagina 119: biolandbouw: het is aangewezen om de biolandbouw in een correct perspectief te plaatsen. De groei is misschien relatief groot, maar absoluut blijft het weinig: biolandbouw maakt ongeveer 1,4 procent uit van de totale Vlaamse landbouwoppervlakte. In Europa neemt de biologische landbouw 7,5 procent van de totale landbouwoppervlakte in, of 13,4 miljoen hectare. In België bedraagt het aandeel 6,6 procent, dankzij de grote oppervlakte biologische landbouw in Wallonië. Dat is meer dan in Nederland (3,2 %), maar minder dan in Denemarken (9,8 %). Het ontwerp van de EU 'Van boer tot bord'-strategie wil dat aandeel verhogen tot 25 procent. In de EU kwamen alleen Zweden (20,3 %), Estland (20,6 %) en Oostenrijk (24,1 %) in 2018 boven de 20 procent uit.
- Pagina 132: basisinkomenssteun: discipline biodiversiteit: **De conditionaliteiten zijn in principe positief voor de biodiversiteit, maar we raden aan om ook de vraag te stellen of ze enerzijds positief genoeg zijn en of ze anderzijds voldoende controleerbaar en handhaafbaar zijn op terrein.** Zijn ze op die manier voldoende om het verlies van biodiversiteit in het landbouwgebied te stoppen én te herstellen/ontwikkelkansen te bieden? Of laten ze nog te veel negatieve impact toe? **We adviseren om gericht te onderzoeken welke negatieve impacten onvoldoende geredieerd worden door de conditionaliteiten, dit in vergelijking met de te behalen Europese doelen.** Een analyse rond meetbaarheid, controles en handhaving zou ook zinvol zijn.

- Pagina 133: jonge landbouwers: discipline biodiversiteit: we hebben hier dezelfde opmerking als hierboven inzake conditionaliteiten. **We adviseren ook om na te gaan of de extra steun voor de jonge landbouwer voldoende voorwaarden inzake duurzaamheid bevat.** Kan het GLB SP vermijden dat de jonge landbouwer met publieke middelen investeert in onduurzame praktijken? Om de duurzaamheid in te schatten zou het bedrijfsmodel moeten beoordeeld worden. Er zou moeten worden nagegaan of de bedrijfsvoering binnen de Green Deal doelen voor 2030 en 2050 past en of die ook een leefbaar inkomen kunnen garanderen. Het louter voldoen aan de conditionaliteiten is onvoldoende omdat ze de huidige realiteit weerspiegelen en niet de toekomstige verdere verstrengingen.
- Pagina 135: gekoppelde steun - voorwaarden met betrekking tot lokale eivitvoorziening en langdurig graslandbeheer.
  - Discipline biodiversiteit: we hebben dezelfde opmerking als hierboven inzake conditionaliteiten. **We raden aan om na te gaan of het GLB veetelers voldoende stimuleert om circulair te worden, zonder import van onder meer overzeese soja (overzeese schade aan biodiversiteit mee in beschouwing nemen).** Daarnaast vragen we om na te gaan in welke mate het louter inzetten op langdurig graslandbeheer, zonder bijkomende voorwaarden inzake biodiversiteit, bijdraagt aan het stoppen van het biodiversiteitsverlies en het herstellen van/kansen bieden aan de biodiversiteit.
  - Discipline klimaat: het verminderen van soja-import vermindert ook de nood aan bijkomende soja-productie en de daarmee samenhangende ontbossing of vernietiging van ecosystemen elders in de wereld. Dit beperkt ook de koolstofuitstoot door landgebruiksverandering. We stellen voor dit mee te nemen in de beoordeling. Het gaat dus veel verder dan het wegvallen van transportkilometers.
- Pagina 136: ecoregeling Meerjarig grasland en ecologisch beheerd grasland: Discipline Biodiversiteit: De beoordeling van de impact van meerjarig grasland lijkt ons te positief beschreven. Om een belangrijke bron van biodiversiteit te worden, zijn ook inspanningen nodig inzake bemesting, beheer en gewasbescherming en dus een combinatie met ecologisch beheerd grasland (best een combinatie van actie 1 en actie 2).
- Pagina 137: van tijdelijk naar blijvend grasland: Discipline Biodiversiteit: De beoordeling van de impact van meerjarig grasland lijkt ons te positief beschreven. Om een belangrijke bron van biodiversiteit te worden, zijn ook inspanningen nodig inzake bemesting, beheer en gewasbescherming.
- Pagina 146: meerjarige bloemenstroken - discipline biodiversiteit. Het aspect bestuiving ontbreekt. We stellen voor om na te gaan in welke mate het GLB SP voldoende voorwaarden oplegt inzake het vermijden van cultuurvariëteiten van wilde planten (zie hoger bij Strategisch GLB-plan deel 2 opmerking bij meerjarige bloemenstroken - bloemenmengsel).
- Pagina 147: ecoregeling teelttechnische erosiebestrijdende maatregelen - discipline biodiversiteit: We adviseren om ook aandacht te besteden aan hoe herstel van de bodembiodiversiteit ook de bovengrondse biodiversiteit ten goede komt.
- Pagina 155-156: beheerovereenkomsten flora en fauna: Discipline biodiversiteit: Geef hierbij aan dat de positieve effecten pas optreden wanneer voldoende landbouwers deze maatregelen toepassen binnen de beheergebieden van de VLM. Het verdient aanbeveling om de beheerovereenkomsten ook aan te vullen met ecoregelingen met een gunstig effect voor de doelsoorten van de beheerovereenkomst fauna en flora.

- Pagina 192: bereken de vermindering ook voor het alternatief scenario dat de doelen van de biodiversiteitsstrategie en de farm-to-forkstrategie haalt.
- Pagina 203: effecten natuur - Farm-to-fork: gewasbeschermingsmiddelen: indien de procentuele vermindering t.o.v. 2018 wordt ingeschat, is de correcte berekening: jaarlijkse vermindering voorgesteld GLB/gebruik in 2018. Om tot een nulscenario te komen omvat het gebruik in 2018 ook de vermindering van dit gebruik door het huidige GLB SP, dus gebruik in 2018 plus jaarlijkse vermindering in 2018 door het vorige GLB SP. Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door de landbouw (akkerbouw, tuinbouw, groenbemesters en zaaizaad) bedroeg in 2018 2,728 miljoen kg werkzame stof. Rekening houdende met een vermindering van 460.000 kg in het alternatief scenario (verderzetten van het GLB) ofwel  $92.000 \text{ kg/jaar}$  geeft dit een vermindering van  $200.000 / (2.728.000 + 92.000) = 7,1 \%$ , ruim onvoldoende dus voor het doel van 50 procent vermindering.
- Pagina 203: effecten natuur - Farm-to-fork: meststofgebruik: indien de procentuele vermindering t.o.v. 2020 wordt ingeschat, is de correcte berekening: jaarlijkse vermindering voorgesteld GLB/gebruik in 2020. Om tot een nulscenario te komen omvat het gebruik in 2020 ook de vermindering van dit gebruik door het huidige GLB SP, dus gebruik in 2020 + jaarlijkse vermindering in 2020 door het vorige GLB SP. De beoordeling is hier complexer. Volgens het mestrapport 2020 bedraagt de afzetruimte voor dierlijke mest in 2020 116,9 miljoen kg N en de geregistreerde kunstmest 52 miljoen kg N. Daartegenover staat een geschat kunstmestgebruik<sup>5</sup> van 80 miljoen kg N door het Departement Landbouw & Visserij in 2018. Rekening houdende met een vermindering van 10,5 miljoen kg N in het alternatief scenario (verderzetten van het GLB SP) ofwel  $2,1 \text{ miljoen kg/jaar}$  geeft dit een vermindering van  $7 / (116,9 + 80 + 10,5) = 3,4 \%$ . Dit is ruim onvoldoende voor het doel van 20 procent vermindering van het stikstofgebruik.
- Pagina 203: deze resultaten zijn schrijnend. De bijdrage van het nieuwe GLB SP aan het behalen van de doelen uit de Farm to Fork Strategie is zeer onvoldoende. **Dit noopt tot het uitwerken van alternatieve scenario's die Vlaanderen dichter bij de Europese doelen brengt. In die scenario's worden de GLB-middelen nog meer verschoven naar inspanningen die het behalen van deze doelen ondersteunen.**
- Pagina 207: de gegevensbeschikbaarheid inzake natuur in het landbouwgebied is zeer beperkt. **Om de impact van het GLB SP op te volgen is een grondige monitoring nodig. Deze werd aangekondigd in de Beleidsnota Omgeving (Meetnet Biodiversiteit Agrarisch Gebied).** Het lijkt ons niet meer dan logisch dat dit integraal binnen de middelen van het GLB gebeurt. Deze monitoring dient immers om de impact van het GLB SP op te volgen.

#### Passende beoordeling

- Pagina 7: vlinderindex: Het betreft hier gegevens uit natuurgebieden. Er zijn geen gegevens beschikbaar over de toestand van de vlinders in het landbouwgebied.

<sup>5</sup> Geëxtrapolerd op basis van de door landbouwers verstrekte gegevens in het landbouwmonitoringsnetwerk. Voor de extrapolatie wordt er rekening gehouden met STABEL-landbouwdata (bv. oppervlakte teelten);

## Conclusies

---

Het Vlaams GLB Strategisch Plan 2023-2027 is moeilijk te evalueren omdat een **Vlaamse Langetermijnvisie voor landbouw ontbreekt**. Er wordt in dit plan niet duidelijk gemaakt waar de overheid in 2030 of 2050 wil staan en hoe dit plan hieraan kan bijdragen. Ook het ontbreken van de definitie van actieve landbouwer bemoeilijkt de beoordeling.

De nodenanalyse van de Vlaamse landbouw is interessant, maar roept vragen op Pagina Noden met een gelijk ambitieniveau, zoals inkomensondersteuning, adaptatie aan klimaatverandering, koolstofopbouw en verminderen uitstoot broeikasgassen, zorg voor water en zorg voor bodem, krijgen niet dezelfde ambities als het gaat om doorvertaling naar GLB-interventies. Het waarom van deze keuze wordt niet toegelicht. We erkennen dat de keuze legitiem kan zijn omdat er reeds heel wat ander Vlaams beleid is dat hieraan bijdraagt, maar deze **samenhang met ander beleid wordt niet beschreven**.

Bij de evaluatie van de maatregelen is er **enkel aandacht voor de positieve effecten** van maatregelen voor een gegeven doel. Mogelijke neveneffecten en in bijzonder de negatieve neveneffecten worden niet besproken.

De analyse is **uitgevoerd vanuit het perspectief van het gangbare landbouwmodel (business as usual) en er wordt onvoldoende ingegaan op de daaraan verbonden risico's**. Er gaat veel aandacht naar technologie als oplossing voor verduurzaming. Voor de landbouwer betekent veel van die technologie nog meer investeringen en nog meer afhankelijkheid van toeleveringsbedrijven. Dit risico moet verder worden uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor het stimuleren van productie voor de wereldmarkt. De daaraan verbonden risico's moeten verder worden uitgewerkt. Dat het GLB SP dergelijke risico's meebrengt is mede een gevolg van een gebrek aan visie voor de sector.

De analyse besteedt **te weinig aandacht aan alternatieve vormen van landbouw**, zoals biolandbouw, agro-ecologische landbouw, stadslandbouw. Agro-ecologische technieken bieden mogelijkheden voor verduurzaming, en komen de veerkracht van zowel het landbouwsysteem als de landbouwer ten goede. Deze moeten beter worden uitgewerkt. Gelukkig bevatten de maatregelen heel wat agro-ecologische elementen. Landbouwers zullen begeleiding nodig hebben om de voor hen meest aangewezen maatregelenpakketten te selecteren.

De **steun aan alternatieve vormen van landbouw is dikwijls begrensd**. Waarom wordt de herverdelende inkomenssteun niet toegekend aan landbouwers met minder dan 10 ha? Waarom wordt de steun aan biologische landbouw beperkt tot 20 ha? Anderzijds moet worden vermeden dat de terecht hoge vergoeding voor omschakeling aanleiding geeft tot slechts tijdelijke omschakeling.

**Sommige voorgestelde streefwaarden zijn zeer bescheiden in vergelijking met de doelen uit de EU Boer tot Bord Strategie** (bv. aandeel biolandbouw, gebruik gewasbeschermingsmiddelen).

Voor één maatregel is de uitzondering op het verbod op gewasbescherming voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel behouden. Deze uitzondering wordt best geschrapt. Distelbestrijding met gewasbeschermingsmiddelen in een extensief beheerd grasland zou de inspanningen voor natuur ondermijnen. Indien distels moeten worden bestreden kan dit mechanisch gebeuren.

In het GLB-plan is er niets terug te vinden over maatregelen ter instandhouding, duurzaam gebruik en ontwikkeling van **genetische hulpbronnen in de bosbouw**. Er stelt zich momenteel nochtans een **groot probleem naar voldoende beschikbaarheid van geschikt bosplantsoen** voor bosuitbreiding en kleine landschapselementen. Daarenboven is meer dan de helft van de inheemse boomsoorten met uitsterven bedreigd. Er is ook nood aan

kennisopbouw rond gebruik van geschikte boomsoorten en genetische herkomsten bij bosuitbreiding in een veranderend klimaat.

**De omgevingsanalyse is te beschrijvend en te weinig verklarend.** Een verklarend stuk “welke indirecte drijvende krachten liggen aan de basis van de huidige toestand?” staat deels tussen de lijnen van het beschrijvend gedeelte maar is zeer onvolledig. Dit verklarend stuk is belangrijk om te weten waar (de interventiepunten) het beleid met welke instrumenten het best ingrijpt om het gewenste doel te bereiken.

Plan-MER: Het is aangewezen om niet enkel naar de effecten van de specifieke maatregelen te kijken. Ook het **effect van het geheel van maatregelen moet worden bekeken**, inclusief de interacties tussen de maatregelen. We adviseren om na te gaan of het geheel van deze maatregelen het verlies van biodiversiteit in het landbouwgebied kan stoppen en of men de biodiversiteit door dat geheel van maatregelen kan laten herstellen. We adviseren tevens om na te gaan of deze maatregelen ook de negatieve impact van landbouw op biodiversiteit buiten het landbouwgebied kunnen stoppen (natuurgebieden, ook buiten onze landsgrenzen). **Waar het effect van het nieuwe GLB SP wordt vergeleken met de doelen uit de EU Farm to Fork Strategie blijkt dat de impact van het GLB SP veel te beperkt is. Dit noopt tot het uitwerken van alternatieve scenario's die Vlaanderen dichterbij de Europese doelen brengt.** In die scenario's worden de GLB-middelen nog meer verschoven naar inspanningen die het behalen van deze doelen ondersteunen.

Passende beoordeling: **er kan niet geconcludeerd worden dat het GLB SP de negatieve impact van landbouw op Natura 2000 en VEN kan wegwerken.** Deze conclusie kan enkel gemaakt worden als de bijkomende inspanningen van het Strategisch GLB-plan tezamen met ander landbouw- en omgevingsbeleid ertoe leiden dat de milieudrukken vanuit de landbouwbedrijfsvoering beneden kritische drempels komen. Op basis van de kwantitatieve inschattingen van vermeden nutriëntengebruik, vermeden gewasbeschermingsmiddelengebruik, etc. en scenarioberekeningen in het stroomgebiedbeheerplan lijkt dit hoogstwaarschijnlijk een onvoldoende vermindering te geven om beneden deze drempels te blijven.

Monitoring biodiversiteit: De gegevensbeschikbaarheid inzake natuur in het landbouwgebied is zeer beperkt. De monitoring van de biodiversiteit in het agrarisch gebied dient te worden versterkt om de impact van het GLB SP op de biodiversiteit te kunnen opvolgen. Het lijkt ons logisch dat dit met de middelen van het GLB gebeurt. **Binnen de technische bijstand moeten middelen worden vrijgemaakt om de impact op biodiversiteit op te volgen.** We raden aan om 1 % van de GLB-middelen in te zetten voor monitoring van de resultaten.

Slotbeschouwing: Met dit GLB SP wil Vlaanderen nog méér voor zijn omgeving zorgen, maar dit blijkt helaas nog steeds ruim onvoldoende.



## Referenties

---

Adriaens T., Cartuyvels E., Denis L., Devisscher S., Oldoni D., Packet J., Provoost S., Reyserhove L., Scheers K., Soors J., Vandevoorde B., Vandekerkhove K., Verreycken H., Van Landuyt W. & Vught I. (2020). Invasieve Exoten in Vlaanderen: toestand en beleidsaanbevelingen. Uitgebreid achtergrondrapport bij het Natuurrapport 2020. (INBO.R.2020.41). Instituut voor Natuur- en bosonderzoek, Brussel.

BGCI (2021). State of the World's Trees. BGCI, Richmond, UK.

De Vries J.W. & Melse R.W. (2017). Comparing environmental impact of air scrubbers for ammonia abatement at pig houses: A life cycle assessment. *Biosystems Engineering* 161: 53–61. <https://doi.org/10.1016/j.biosystemseng.2017.06.010>.

Dumortier M. & Van Gossum Pagina (2021). Advies over het plan-MER Vlaams Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027 (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; nr. INBO.A.4228). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Dumortier M. & Van Gossum Pagina (2022). Advies over het ontwerp van het plan-MER en het ontwerp van het Vlaams Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027 (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; nr. INBO.A.4299). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Mergeay J. (2012). Advies betreffende het gebruik van bloemzaadmengsels ten bate van bestuivers en biodiversiteit. (INBO.A.2759). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Mergeay J. & Adriaens T. (2013). Afwegingskader voor het gebruik van bloemenzaadmengsels ten bate van bestuivers en biodiversiteit: zaadmengsels voor biodiversiteit. (INBO.R.2013.5). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Renson I. (2022). De cijfers rammelen: waarom stikstof een veel groter milieuprobleem is dan gevreesd. *De Standaard*, 12 februari 2022.

Rombout S., Van Rozen K. & Riemens M. (2018). Neveneffecten van niet-chemische onkruidbestrijding in de landbouw; Een literatuurstudie naar de (neven)effecten op drie groepen: bodemleven, insecten en broedsel. Wageningen Research, Rapport WPR-782. Wageningen.

Schneiders A., Alaerts K., Michels H., Stevens M., Van Gossum Pagina, Van Reeth W. & Vught I. (2020). Natuurrapport 2020: feiten en cijfers voor een nieuw biodiversiteitsbeleid. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (2). Brussel.